

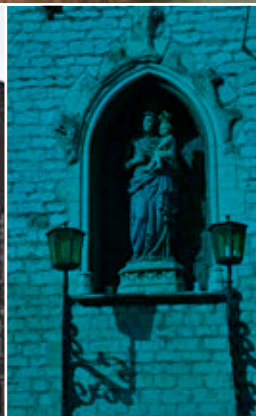
ZET JE TANDEN IN DE LASAGNE GENT

Ten geleide

Gent is een prachtige stad om te ontdekken. Wie kent er niet het fantastische zicht vanaf de Sint-Michielsbrug op de drie torens, en de middeleeuwse aanblik van de Graslei en de Korenlei? Maar ook een gebouw als het Feestlokaal Vooruit spreekt tot de verbeelding. Hoeveel arbeiders kwamen hier niet over de vloer?

Gent is dan ook letterlijk gelaagde tijd: vanaf de stichting van de grote abdijen in de zevende eeuw werd de stad eeuw na eeuw uitgebreid en veranderd, werden prachtige gebouwen opgetrokken en soms later weer afgebroken. De stad groeide in schokken. In de late middeleeuwen bereikte ze een geweldige boom, met de veertiende eeuw als hoogtepunt. Daarna plooidde ze bedaard terug tot een gezapige provinciestad, maar werd door de industriële revolutie ruw weer wakker geschud en groeide ze opnieuw uit tot een stad met wereldfaam. Een boeiende manier om al die lagen te ontdekken is naar Gent te kijken alsof de stad een lasagne is, weliswaar één waar er her en daar al flinke happen uit zijn genomen. Want de onderste, de middeleeuwse lagen, hebben soms moeten plaatsmaken voor recentere ontwikkelingen. Maar evenzeer zijn ze soms intact en zijn er erop of ernaast nieuwe, recentere lagen van stadsontwikkeling gelegd.

Wat minder geweten is, is dat in elk tijdperk het voedselsysteem mee de stad heeft vormgegeven. Een stad voeden in een tijd waar koelkast of vrachtwagen nog onbestaande waren, vergt een heel andere organisatie dan die welke we vandaag gewoon zijn. Vanuit die culinaire bril voert deze wandelgids je door Gent. We nodigen je uit om je tanden te zetten in de historische lasagne Gent. Ontdek hoe middeleeuws Gent elke dag bijna zeventigduizend monden voedde, en waar de goederen toekwamen en aan de man werden gebracht. Of wandel op de plek waar nog niet zo lang geleden een groot slachthuis stond, als teken van de moderne vooruitgang. Een ding is zeker, je zal alleen maar meer honger krijgen naar deze onvoorstelbaar gelaagde stad.

WANDELING 1

VEERTIENDE EEUW

Leeswijzer

In het onderstaande verhaal voeren we jou met tekstdelen naast rode voetjes door de stad. We houden op verschillende plaatsen halt. Op elke plek kan je interessante gebouwen bewonderen en kom je meer te weten over een bepaald aspect van het voedselstelsel. Telkens als je stilstaat bij zowel de omgeving als het historische verhaal, nodigen we je uit om even de ogen te sluiten en je de middeleeuwse drukte en gang van zaken in te beelden. Daarnaast gaan we in enkele blauwe kaders wat dieper in op een bepaald aspect. En in de rode kaders vind je enkele smakelijke recepten uit de late middeleeuwen. Maar voordat we de stad in duiken, geven we een korte schets van hoe het er in het veertiende-eeuwse Gent aan toe ging. Je kan deze inleiding ook gerust op een later moment lezen, op een terrasje of in je zetel.

Register van de heilige geesttafel.

Inleiding

Gent in de middeleeuwen: brood voor iedereen, vlees voor enkelen

Op eeuwenoude schilderijen staat Gent al afgebeeld als de stad van de drie torens: de Sint-Niklaaskerk, het Belfort en de Sint-Baafskathedraal, mooi op een rij. Tot de dag van vandaag zijn ze imposante getuigen van een indrukwekkend verleden. Gent was in de veertiende eeuw een van de grootste en machtigste steden in het Europa ten noorden van de Alpen. Met haar omwalde oppervlakte van 644 hectare was ze bijvoorbeeld groter dan Parijs. Amsterdam was in die tijd nog een vissersdorp en Antwerpen groeide pas in de zestiende eeuw uit tot metropool.

Voor de prominente plaats van Gent wordt terecht verwezen naar haar rol als productiestad, als centrum van de textielnijverheid in de Lage Landen. Samen met Brugge als internationale handelsstad maakte ze van Vlaanderen een economisch voorspoedig graafschap,

Panoramisch gezicht op Gent in 1534.

waarbij ook de stad Ieper haar deit in het zakje deed. Stoffen vervaardigd in Gent waren over heel Europa gegeerd. Het kostbare laken werd tot in Rusland aangeprezen en verkocht. De Gentse textielarbeiders waren een machtige en te duchten bevolkingsgroep. Ze maakten maar liefst zestig procent uit van het werkvolk in die tijd en droegen actief bij tot de omschrijving van Gent als rebelse stad. Met tal van revoltes eisten ze hun deel van de macht op.

Maar hoe zorg je als grote middeleeuwse stad voor de dagelijkse voedselvoorziening van bijna zeventigduizend monden? En dat zonder snelle vervoermiddelen als vrachtwagen of trein, zonder bewaarwijzen als koelkast of conserven? Die vraag voor Gent beantwoordt wordt nog interessanter als je weet dat Gent niet alleen een uitgekiend voedselsysteem had, maar de handel in voedsel ook een belangrijke bron van inkomsten vormde. Gent werd in de eerste plaats groots en welvarend door de productie van haar schitterend laken. Maar de stad vergaarde ook een deel van haar rijkdom door handig haar strategische positie aan de samenvloeiing van Leie en Schelde te verzilveren. Het basisvoedsel in die tijd voor arm en rijk was brood. Vlaanderen, voor die tijd al dicht bevolkt, haalde het merendeel van zijn benodigde granen uit de vruchtbare landbouwgebieden in Noord-Frankrijk. En laat die regio nu net het stroomgebied van Leie en Schelde zijn. Een groot deel van de oogst uit die streek werd met de boot via deze rivieren vervoerd en passeerde door Gent. Zat de aanvoer van graan dus al omwille van haar gunstige ligging uitstekend voor Gent, de stad slaagde er ook in een quasimonopolie te verwerven op de graanhandel in Vlaanderen én op de export ervan naar andere streken.

Dit monopolie verwierf ze via het zogenaamde stapelrecht. Dit hield in dat van al het uit Noord-Frankrijk aangevoerde graan een belangrijk deel een tijdlang in Gent werd opgeslagen en eerst op de Gentse markt werd aangeboden. De Gentse bakkers en brouwers hadden de eerste keuze. Wat Gent niet zelf nodig had, werd verder uitgevoerd. Het belang van dit stapelrecht kan niet overschat worden, het ontstond niet toevallig na de grootste hongersnood van de middeleeuwen in de vroege veertiende eeuw. Het leverde niet alleen voedselzekerheid op in barre tijden, het zorgde ook voor grote economische bedrijvigheid.

Met het stapelrecht had Gent dus rechtstreeks controle op de graanhandel in het grootste deel van Vlaanderen, en verdiende ze